

Slovensko

Stále segregovaní, stále v nerovnom postavení

Porušovanie práva na vzdelanie rómskych detí
na Slovensku

„Prečo oddeľujú naše deti od bielych detí? Keď Róm vidí biele dieťa, hneď sa navzájom nenávidia a nadávajú si do gadžov a cigánov. Keď som ja chodil do školy, tak neexistoval žiaden Róm ani Cigán, všetci sme boli kamaráti.“

Róm z Letanoviec na východnom Slovensku

Vzdelanie – jedno z ľudských práv

Právo na vzdelanie je medzinárodne uznávaným ľudským právom; vzdelanie je kľúčovou cestou pre všetky aspekty života – zdravie, zamestnanie, slobodu vyjadrovania – ale aj spôsobom, ako nájsť cestu z bludného kruhu biedy a marginalizácie. Rómskym deťom na Slovensku sa tieto práva a možnosti odopierajú, pretože sa potýkajú so segregáciou, a to hlavne na základnom stupni vzdelávania.

Na Slovensku je veľký počet rómskych detí stále umiestňovaných do škôl vyhradených len pre rómske deti a veľa detí je nevhodne zaraďovaných do „špeciálnych škôl“ pre fyzicky a mentálne postihnuté deti alebo deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. V oboch prípadoch získavajú podpriemerné vzdelanie a majú veľmi obmedzenú možnosť pokračovať vo vzdelávaní aj po ukončení povinnej školskej dochádzky.

Keď sú deti umiestnené do špeciálnych škôl, dvere vedúce k štandardnému vzdelávaniu detí s priemernými alebo nadpriemernými schopnosťami zostávajú pre ne nadobro zatvorené. Rómskym deťom sa upiera možnosť

učiť sa a robiť pokroky. V roku 2006 iba tri percentá rómskych detí študovali na stredných školách a iba osem percent sa prihlásilo na priemyslovku.

Diskriminácia Rómov je na Slovensku rozšírená. Škola je jedným z mála miest v slovenskej spoločnosti, kde môže vzniknúť priateľstvo a vzájomné porozumenie medzi deťmi rómskeho a nerómskeho pôvodu. Segregácia detí je zárodokom negatívnych stereotypov a vzájomného podozrievania.

Slovenská vláda, ako aj regionálne a medzinárodné orgány na ochranu ľudských práv, si uvedomujú problém a rozsah segregácie a vyjadrili znepokojenie. Vláda však dosiaľ prijala len nejasné politické záväzky na zmenu tejto situácie.

AI zahajuje kampaň zameranú na skutočnú zmenu a vyzýva vládu Slovenskej republiky, aby s podporou medzinárodného spoločenstva, vrátane Európskej únie, prevzala iniciatívu a podnikla kroky k odstráneniu rasovej diskriminácie vo vzdelávaní, aby sa zastavilo porušovanie práv rómskych detí na vzdelanie a odstránila sa segregácia vo vzdelávaní Rómov na Slovensku.

© AI

© AI

Jarovnice. Deti z väčšiny komunity na prvom poschodí (vľavo). V materskej škole sú rómske deti v oddelenej triede na prízemí (vpravo).

Nesprávne umiestňovanie do zvláštnych škôl

„Tu sú mentálne retardované deti. Existuje tendencia integrovať rómske deti na základných školách, ale žiaci s mentálnou a sociálnou retardáciou sa nezmenia. Deti zo sociálne znevýhodneného prostredia trpia sociálnou a mentálnou retardáciou.“

Riaditeľka špeciálnej školy, v ktorej 95 percent žiakov tvoria Rómovia

Bieda a nedostatok príležitostí na začiatku života neznamená, že by deti mali byť odsúdené žiť takto celý život. Veľa Rómov má rovnaké ambície ako väčšinová populácia a chcú žiť rovnako dobre, ako spoločnosť, ktorá ich obklopuje. Stále častejšie považujú vzdelanie za kľúč k splneniu týchto túžob a boj proti rasizmu a segregácii má rozhodujúci význam pre zaistenie ich neobmedzeného prístupu k nemu.

Rómski rodičia sú nútení prijímať segregáciu ako normálnu a dokonca prínosnú pre svoje deti. Dostávajú finančné

príspevky, aby posielali deti do špeciálnych škôl alebo špeciálnych tried. Vyhodnotenie tohto postupu odhalilo, že až 50 percent rómskych detí v špeciálnych školách alebo triedach do nich bolo umiestnených nesprávne, vrátane 10 percent detí, ktoré by sa okamžite mohli integrovať do bežných škôl a tried. Napriek týmto znepokojivým zisteniam stále neexistuje záväzok alebo plán vlády zaviesť rozsiahle testovanie a monitorovanie detí umiestnených do špeciálnych škôl.

Neúspešné pokusy o integráciu

„Keď som ja chodil do školy, tak som študoval v triede spolu s bielymi. Potom prišli deväťdesiate roky a biele deti presťahovali do školy, ktorú pre ne postavili. Rómske deti zostali tu... Ale bolo by lepšie, keby biele deti chodili do školy spolu s rómskymi, aby mali medzi sebou lepšie vzťahy... mám veľa priateľov v Jarovniciach, Pekľanoch, Renčišove... pretože som bol medzi bielymi. Ale napríklad môj syn, ten nemá priateľov medzi bielymi deťmi, iba medzi rómskymi.“

Róm z Jarovnic

Rómske deti, ktoré navštevujú štandardné školy, môžu byť zaradené do škôl alebo tried, v ktorých sú len rómske deti. Úradníci na všetkých úrovniach Amnesty International potvrdili, ako nátlak zo strany rodičov nerómskych detí spolu s nedostupnosťou bezplatnej dopravy rómskych detí do školy v praxi prispieva k prehľbovaniu segregácie vo vzdelávaní.

Na lokálnej úrovni je veľa riaditeľov škôl proti segregácii, ale v snahe integrovať rómske deti do bežných škôl sa často cítia bezmocní, pretože školské rady, riadiace orgány školy tvorené riaditeľmi učiteľmi a rodičmi, môžu odporučiť obecným alebo krajským orgánom, ktoré sú zodpovedné za prevádzku školy, aby riaditeľa odvolali z funkcie.

Na celoštátnej úrovni prijala vláda Slovenskej republiky nedávno kroky na zlepšenie situácie, vrátane zavedenia prípravných tried, na Slovensku nazývaných „nultý ročník“, pre deti, ktoré nenavštevovali predškolské zariadenia, medzi ktoré patria najmä rómske deti, a tiež zamestnávania rómsky hovoriacich asistentov učiteľa na základných školách a školení pre pedagogických

pracovníkov, ktorí pracujú s rómskymi deťmi.

Tieto opatrenia však nie sú povinné a mnoho mestských a obecných úradov, ktoré sú zodpovedné za predškolské a základné vzdelávanie, ich nezaviedlo. Vláda navyše nedokázala riešiť systémové legislatívne a politické nedostatky, vďaka ktorým môže oddelené a nerovné vzdelávanie rómskych detí pokračovať. Kritériá, na základe ktorých sú deti považované za nespôsobilé pre návštevu bežnej školy a sú zaradované do špeciálnych škôl, sú nejednoznačné, dohľad nad rozhodnutiami o zaradení je neadekvátny a existuje minimálna vôľa opätovne integrovať deti, ktoré boli do špeciálnej školy umiestnené nesprávne.

Amnesty International je znepokojená tým, že vláda Slovenskej republiky stále náležite nerieši otázku segregovaného vzdelávania Rómov. Hoci prijala v širokej politickej rovine neurčitý záväzok dosiahnuť desegregáciu, stále ešte nevypracovala konkrétny plán integrácie rómskych detí do väčšinového systému školského vzdelávania.

Medzinárodné normy ľudských práv týkajúce sa diskriminácie

Nediskriminovanie je základným princípom všetkých medzinárodných zmlúv, ktoré zaručujú právo na vzdelanie. **Medzinárodná pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach**, ku ktorému Slovenská republika pristúpila, uvádza, že účastnícke štáty musia zabezpečiť, aby sa práva zaručované dohodou vykonávali bez akéhokoľvek rozlišovania podľa rasy, farby, pohlavia, jazyka, náboženstva, politického alebo iného zmýšľania národnostného a sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia.

Podľa **Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie**, „Účastnícke štáty zvlášť odsudzujú rasovú segregáciu ... a zaväzujú sa predchádzať všetkým postupom tejto povahy, zakázať ich a odstrániť na území, ktoré je pod ich správou.“ Od účastníckych štátov sa vyžaduje, aby nielen zakázali diskrimináciu, ale aby prijali kroky na postupné odstránenie rasovej diskriminácie vo všetkých jej formách, okrem iného aj vo vzťahu k „právu na vzdelanie a odbornú prípravu“. Výbor OSN na odstránenie rasovej diskriminácie tiež uviedol, že účastnícke štáty by mali „zabrániť a čo najviac sa vyhýbať segregácii rómskych študentov...“ a odporučil, aby účastnícke štáty prijali opatrenia „na podporu integrácie všetkých detí rómskeho pôvodu do školského systému a konali tak, aby znížili mieru predčasného ukončovania štúdiá, najmä v prípade rómskych dievčat, a aby za týmto účelom aktívne spolupracovali s rómskymi rodičmi, združeniami a miestnymi komunitami.“

Rámcový dohovor Rady Európy na ochranu národnostných menšín, ktorý Slovenská republika ratifikovala, zakazuje akúkoľvek diskrimináciu príslušníkov národnostných menšín. Od účastníckych štátov dohovoru, vrátane Slovenska, sa žiada, aby „podľa potreby prijali primerané opatrenia na podporu úplnej a skutočnej rovnosti medzi príslušníkmi národnostnej menšiny a príslušníkmi väčšiny vo všetkých oblastiach hospodárskeho, spoločenského, politického a kultúrneho života.“

Je treba okamžite konať

Naliehajte na vládu Slovenskej republiky, aby

- ▶ okamžite prijala a verejne deklarovala jasný a jednoznačný politický záväzok odstrániť segregované vzdelávanie Rómov. Tento záväzok by mal byť určujúci pre každú vzdelávaciu politiku s dopadom na rómskych občanov;
- ▶ konzultovala so zástupcami rómskej komunity plnenie tohto záväzku a podnikla konkrétne, ciele a účinné kroky na jeho realizáciu;
- ▶ za primeraný počet rokov vypracovala komplexný plán činnosti, ktorý by zabezpečil plnú integráciu rómskych detí do väčšinového školského systému vzdelávania spolu s deťmi z majoritnej spoločnosti a ostatných menšinových komunití;
- ▶ novelizovala platný školský zákon a tým zabezpečila, aby zvláštne opatrenia, prijaté na podporu vzdelávania rómskych detí, boli povinné, a aby boli zavedené nové opatrenia, ktoré budú výslovne riešiť otázku segregovaného vzdelávania Rómov.

Komu adresovať listy

Dušan Čaplovič
podpredseda vlády SR pre ľudské práva a menšiny
Sekcia ľudských práv a menšín
Úrad vlády Slovenskej republiky
Nám. slobody 1
813 70 Bratislava
Slovenská republika
Fax: +421 2 52 491 647
Email: urad@vlada.gov.sk
Oslovenie: Vážený pán podpredseda vlády

Ján Mikolaj
minister školstva
Ministerstvo školstva
Stromová 1
813 30 Bratislava
Slovenská republika
Fax: +421 2 54 773 986
Email: kancmin@minedu.sk
Oslovenie: Vážený pán minister

Anina Botošová
Splnomocnenkyňa vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity
Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity
Úrad vlády Slovenskej republiky
Nám. slobody 1
813 70 Bratislava 1
Slovenská republika
Fax: +421 2 57 295 816
Email: anina.botosova@vlada.gov.sk
Oslovenie: Vážená pani splnomocnenkyňa

Čo je Amnesty International?

Amnesty International je nezávislé celosvetové hnutie ľudí, ktorí vedú kampaň za to, aby sa dodržiavali a chránili medzinárodne uznané ľudské práva. Má viac ako 2,2 miliónov členov a podporovateľov vo viac než 150 krajinách a oblastiach. Naša predstava je, aby každá osoba požívala všetky práva, ktoré jej zaručuje Všeobecná deklarácia ľudských práv a ostatné medzinárodné listiny ľudských práv.

Vykonávame výskum, iniciujeme kampane, vedíme obhajobu a mobilizujeme všetky prostriedky a zdroje s cieľom zabrániť zneužívaniu ľudských práv – občianskych, politických, sociálnych, kultúrnych i hospodárskych. Od slobody prejavu a rešpektovania fyzickej a mentálnej integrity, od ochrany pred diskrimináciou až po právo na poskytnutie prístrešku – tieto práva sú neoddeliteľné.

Amnesty International je nezávislá od akejkoľvek vlády, politickej ideológie, ekonomického záujmu či náboženstva. Naša práca je financovaná prevažne z príspevkov našej členskej základne a darov od verejnosti na celom svete.